

БОРОВСЬКИЙ Т.Ю.

студент 1-го курсу факультету політології Ягелонського Університету (Uniwersytet Jagielloński) кафедра дослідження міжнародних та Політичних відносин (Istytut Studiów Międzynarodowych ta Politycznych), м. Краків, Польща (m. Kraków, Polska)

ІСТОРІЯ ТА РОЗВИТОК КОНЦЕПЦІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА: ЙОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ

Концепція «держави права» відродила певну форму в німецькій політичній думці, що була введена в життя в 1798 році, яку запровадив Плацидус (Placidus) розвиваючи політичну систему з концепцією античної демократії. Ця концепція містить зв'язок держави та органів правової системи.

Сьогодні відокремлюють два способи розуміння держави і права це: модель формальна та демократична модель. Аспект формальної моделі цієї концепції вказує на зв'язок держави та її органів в діяльності до громадян та жителів держави нормами та основами права. Кожна діяльність державного органу до певної групи недержавних органів права повинно знаходити опір в праві, тобто мати правову підставу. Правова систему демократичної держави права відповідає прагненням та переконанням суспільства, щодо правильного і справедливого законодавства.

Принцип демократичної держави і права належить до основних принципів, які визначають місце конституції в цілій системі права. Джерел концепції демократичної держави і права дотримуються Ж.Ж. Руссо (*Jean-Jacques Rousseau*), який дійшов до висновку, в праці «Суспільний договір». Його концепція суверенності народу становить підставу організації держави і демократичного змісту відтворення права.

Основним завданням народу (люду) відтвореного в суверенній владі, є формування законів згідно з волею більшості.

До сучасних елементів держави і права включаємо:

- суверенність народу (люду)
- конституціоналізм – опір на конституційну систему
- поділ влади
- визнання закону за основне джерело права
- незалежність судової систему
- децентралізація (урядові установи)
- конституційна гарантія прав та свободи громадянина

Концепція держави і права народилася з критики абсолютної держави. До 1848 року в праці «Весна націй» (Революції 1848-1849 року) поняття держави і права означає, що держава яка реалізує ідеологію «відродження», так звану рівність до права, недоторканість власності, вільність віросповідання, службові функції для суспільних груп (з французької декларації)

Перша конституція з'явилася в конституції штату Масачучес (Massachusetts) з 1787 року в праці «Править право, а не народ!» Не дивлячись на це до 1848 року вільність суспільства була обмежена,

надаючи конституцію як обмежену функцію держави на користь громадянина. В другій половині XIX століття концепція держави і права почала змінюватись, необхідно було створювати інституційну систему громадянських свобод (повстають установи, які мають захищати свободу громадянина, але носієм ліберальної ідеї мав залишитись середній клас)

Школа права натури створює фундамент для « Декларації прав людини та громадянина» а також для «Конституції США». Головним представником школи права натури був Гуго Гроцій (*Hugo Grotius*). Ця школа досягла відповідного обґрунтування міжнародного права та права натури. Сучасна концепція права Гуго Гроція, відокремлює релігію від підстав права натурального, спираючись на підставах незалежних від церкви. Розум для Гроція був підставою дій для діяльності людини, наприклад „*pactasuntservanta*” – повага чужої власності, кара для злочинів.

Матеріальний вимір правної держави

Декларація незалежності Сполучених Штатів Америки, але раніше в червні Декларація штату Вирджинія, затверджувала: право на життя та вільність, відповідно до права натурального; суверенність народу; поділ влади; вільні вибори до парламенту, держава демократична, вибори вільні та загальні; вільність преси (як гальмування уряду автократичного); вільність визнання.

Австрійська модель контролювання конституції

Першим органом цього типу був Трибунал Конституційний, який був утворений в Австрії (виразно нав'язував до покликаного на підставі грудневої конституції з 1867 року Трибуналу Держави) основоположником концепції був перш за все Ганс Кельсен (HansKelsen) видатний австрійський юрист.

Для судової охорони конституції створено особливий орган, державного значення, відокремлений від судової системи, що має можливість виносити вирок, на підставі неконституційності законів та інших нормативних актів.

Охорона конституції мала комплексний характер, (крім справ конституційності нормативних актів, а також законів, питання відповідальності за порушення конституції, скарги громадян і виборчі суперечки) закон набрав абстрактійної чинності, який міг бути виконаний з ініціативи конкретних державних органів таких, як органів федерального уряду і державних установ, відірваних від конкретних ведучих актів, а суди не могли представляти трибуналу питання, які відносились до конституційності правової норми, яка мала становити підставу рішення конкретної справи.

Контроль конституційності закону, мала абсолютний характер, бо оскарження про протиріччя закону з конституцією, просто провадило до ухилення від закону. Зміна конституції в 1929 році признала Найвищому Суду та Трибуналу Адміністративному право ініціюванню перед Трибуналом

Німецька моледь охорони конституції

Ліберальний напрямок, заснований Кантом, який постулював, що держава і право повинна забезпечувати та гарантувати вільність групи (громадян) та її прав, незважаючи на це про добробут, група повинна сама піклуватися. Держава повинна бути як «нічний охоронець»

Другим представником був Вільгельм вон Гамбольдт, який вважав, що належить відділити право натуральне від позитивного, держава і право, повинна гарантувати порядок, безпеку, а сама держава повинна залишатися нейтральною. За теоріями Канта та Гамбольдта ціль правової держави лежить у забезпеченні правового порядку, поваги вільності, держава не повинна втручатися в справи вільності громадян, це обов'язок держави.

Соціальний напрямок започаткував Роберт вон Моль, який твердив, що держава і право має підтримувати групу в досягненні індивідуальної цілі. Цей ідеал перевернув ліберальну концепцію. Метою була вільна діяльність групи, яка потребувала необхідності допомоги держави. Політика такого напрямку була підтримкою та допомогою громадянину, це питання ставилося на перше місце. Моль вважав, що держава повинна втручатися в справи індивідуальні тільки за необхідності з ініціативи громадянина або групи. Також твердив, що активність держави повинна бути контрольованою місцевими судовими органами, конституційними судами.

Американська модель охорони конституції

В американській концепції представлена широка судова система контролювання конституційності, це контролювання не є обмеженим законами, але має відношення до всіх інших нормативних актів, а також діяльність урядових установ на федеральному рівні, а також локальному. Конкретне контролювання покладено на кожного судового органу, в зв'язку з розглядом конкретної справи. Контроль був ініційований с обох сторін.

Спільні показники моделей

В державі і права: світська інституція, відділення справ моралі та релігії від права, релігія не може впливати на правну державу.

Основні критерії держави права з погляду Моля

- 1). Ліберальне
- 2). Соціальне
- 3).Світське

Закладення ідеї держави права

В Польщі основа впровадження правової держави, введена до каталогу конституційних норм, поправляючи конституцію Народної Польської Республіки 29 грудня 1989 року. Сьогодні згідно першим

артикулом Конституції Речі Посполитої Польщі, Польща є демократичною правовою державою, яка дотримується міжнародного права та зобов'язань прийнятих нею.

Будова правової держави відбувається шляхом еволюції, основним принципом міцності правової системи, дехто вважає, що лежить в суспільстві, дехто покладає надію на обрану владу.

На мою думку, основним елементом правової держави є конституція, як написаний правовий акт, який має найвищу правову міць в державі, також важливим елементом є вибори (рівні, тайні, загальні, обов'язкові, пропорційні). Інші елементи правової держави були вказані більш детально в праці.

Список використаних джерел:

1. Адам Босяцкі: (Вступ в) : «Енциклопедія політичних відомостей.»
2. Robert von Mohl. «Liber», (2003. Видання Краків)
3. Анджей Дзядзьо. «Концепція держави права в ХІХ ст..ідея, і реальність».
4. Журнал –« Правно - Историчний”», ст.. 177-201, (2005.p.)
5. Пьотр Узембло: „Держава права».
6. «Лексикон сучасної теорії та філософії права” .Єжи Заядло . (видання Варшава: Ц. Х. Бек, 2007) с. 221-228.
6. Яніна Закжевска : «Держава права та нова конституція.»
7. «Право в новому суспільстві» Адам Маршалек (Краков 1992), ст.. 325-334.